

DAN TOMOZEI

STATUL ÎN SECOLUL XXI

MODELUL CHINEZ

中国二十一世纪的国家样板

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

Cuvântul autorului

Niciodată nu vei putea înțelege China trăind departe de poporul care, de peste 5.000 de ani, continuă să se frământa și să se transforme la fel cum făina de orez amestecată cu apă ajunge să se fiarbă la abur pentru a deveni *mián bǎo* (面包), pâinea chinezului cea de toate zilele, sau *baozǐ* (包子). După o mână de ani, sunt tot mai convins că și dacă ajungi să trăiești o viață, zi de zi, în mijlocul acestor oameni care împreună dau cea mai mare seminție a planetei, ca străin nu poți decât să te adaptezi la ceea ce auzi mereu: „În China te comporti ca un chinez.” Altfel, în țara cu aproape 1,4 miliarde de oameni, ajungi să te simți atât de singur, de izolat, încât tăcerea, cititul, scrisul îți devin aliați de nădejde. Diferențele dintre asiatici și europeni sunt atât de profunde și de complicate, încât numai dezbrăcându-te de toate preconcepțiile și prejudecățile îți poți da o șansă pentru a ajunge să te apropii de realitatea chineză. O realitate în care ierarhia, meritocrația, așteptarea, răbdarea, falsul dezinteres pentru cele din jur, introversiunea, autocontrolul, toate acestea și multe, multe altele dau perfecțiune Pământului pătrat și Universului rotund¹, elemente prezente în conștiința chineză profundă.

¹ În Antichitate, chinezii credeau că Pământul are patru laturi, în timp ce Palatul Divin – Cerul – este sferic, motiv pentru care hainele tradiționale chinezești, fie imperiale, fie țărănești, fie cunoscuta rochie *qipao*, au gulerul pătrat, iar partea de jos este rotundă.

Atunci când descoperi un popor trăind simultan în condiții de lux extrem, dar și în condiții și mentalități de secole al XV-lea – al XVI-lea, este posibil să te afli în China, țara care oferă un orizont și o valoare specială noțiunilor VIAȚĂ și TIMP¹. Această realitate a extremelor coabitează într-un sistem care îndrăznește și își propune să tindă spre perfecțiune, dacă te raportezi la istoria, la valorile și la ambițiile Chinei la nivel de stat, într-o perioadă în care starea generală este de tulburare a vechilor rânduieli, a valorilor consacrate ca atare.

Fiecare dintre noi avem șansa de a trăi istoria. Fie că suntem sau nu conștienți de asta, viața ne oferă darul de a asista la un spectacol planetar în care scena este deschisă tuturor celor care vor să vadă, să audă, să discearnă rolurile, dar mai ales să înțeleagă rostul și sensul.

China se află într-un moment extrem de important al evoluției sale moderne, balansând spectaculos între tradiție și nou, între etatism și libertate, între valoare și consumism, între reevaluarea și reșezarea istorică a faptelor. Și din această perspectivă, China se distinge într-o formă unică la nivel mondial, fiind țara care are capacitatea și forța de a se reinventa potrivit propriilor convingeri, nicidecum după influențele exterioare. Iată de ce, volumul de față este unul care păstrează permanent un reper de admirație, de uimire și de neîncetată curiozitate în fața mecanismelor care fac să funcționeze la unison o populație de 1,38 miliarde, un teritoriu aproape de două ori mai mare decât Europa.

Imaginați-vă că România are dimensiunea unei provincii chineze, iar la nivel de populație este aproape egală cu capitala

¹ A devenit celebră replica „În China, timpul și viața nu au valoare”, din producția cinematografică *Shanghai Express* (1943).

Beijing. Vorbim de o țară europeană care de 25 de ani nu își găsește repere, prăbușindu-se într-o spirală ce pare infinită. Vorbim de România, care la nivelul anului 1989 era privită de chinezi cu admirația cu care noi privim cele mai evolute țări occidentale, România, care la acel moment era invidiată de Rusia, SUA, Marea Britanie, pentru performanțele relațiilor economice bilaterale cu China. După un sfert de secol, România se zbate în cele mai cumplite spasme sociale, educaționale, medicale, în ciuda datelor statistice care ne spun că țara merge într-o direcție bună. Se prea poate ca cifrele să fie reale, însă adevărul vorbește singur pe drumurile din România, în orașe, în sate, în școli și universități, în spitale și spațiile de cultură, acolo unde România este tot mai puțin prezentă, unde istoria și valorile românești sunt interzise de forțe interne sau străine, scopul fiind ușor de identificat: uitarea de sine. Din această perspectivă, China este un model la nivel planetar, unul care își reevaluează istoria, liderii, momentele dificile, păstrând vie memoria tragediilor care au marcat ultima sută de ani pentru a nu uita și pentru a nu mai permite, pe cât posibil, o repetare a crimelor și haosului.

Lumea europeană, lumea occidentală în general, este dominată de informațiile furnizate de agențiile de presă americane, britanice sau franceze, devenite tot mai mult instrumente redutabile în procesul de pregătire a marilor evenimente, fie că vorbim de manipulări în masă, fie că vorbim de războaie locale sau regionale. Decupajul din realitatea obiectivă, din imaginea completă, reducerea informației la nivelul absurdului și grotescului, determină reacții pe măsură în rândul celor care dispun de limite extrem de înguste în raport cu viața, cu dorința de cunoaștere. Aceștia sunt majoritarii, masele de manevră, ținte corect identificate sociologic, consumatori și devoratori rapace ai propriilor incapacități de evoluție, uriașe mase

de „canibali sociali” care pot face posibil orice scenariu atunci când statul și instituțiile statului nu sunt conduse de lideri.

Despre China, dincolo de granițele sale, se vorbește simplist: țară comunistă, dictatură, cenzură, prăbușire economică iminentă, potrivit jocurilor și intereselor politice globale, în care mass-media și new-media joacă un rol tot mai important. Câtă vreme educația de nivel superior a ajuns o chestiune care nu mai poate rivaliza cu nivelul culturii generale a absolvenților de școală medie din anii 1950, influența psihologică la nivel de mase este una care determină schimbări de sisteme, guverne, în țările slabe, chestiune care nu este valabilă și în cazul Chinei. Voi repeta în paginile acestui volum faptul că în China statul funcționează, iar sistemul este unul conștient de responsabilitățile, problemele și nevoile societății, iar atunci când evenimentele o impun, știe să se facă prezent pentru a proteja și apăra integritatea republicii sub toate formele: politice, sociale, economice, teritoriale, culturale.

După anii 2000, lumea a intrat într-o altă etapă evolutivă, pentru ca odată cu Jocurile Olimpice de vară Beijing 2008 întreaga atenție globală să fie îndreptată spre o țară despre care mulți vorbesc fără a cunoaște realitatea complexă, celulară, și unde osmoza a fost și este probată de factorul timp. Tot ce nu rezistă mai mult de două-patru secole, cu greu intră cu adevărat în istorie.

Studiați sistemul dinastic imperial pentru a înțelege sistemul comunist de astăzi. Aprofundați realizările celor mai înfloritoare dinastii și veți regăsi ambiția și performanța sistemului prezent. Doar încercați să învățați limba chineză pentru a face un pas firav în universul milenar al chinezului de rând, pentru care alinierea și respectul ierarhiei continuă să fie o condiție genetică. Iată de ce ne putem aștepta ca actualul sistem politic din China să continue pentru cel puțin încă

două-patru secole, în mod firesc, adaptat la pretențiile vremurilor. Vorbim de o plajă de timp care ne duce spre 2321 sau chiar 2349, ani de o extremă importanță în istoria Partidului Comunist Chinez și a Republicii Populare Chineze. Fără îndoială, cei de atunci vor privi spre acest început de secol XXI la fel cum noi privim spre epoca feudală. Însă cei de atunci vor continua să beneficieze de Marele Zid și de Marele Canal, pentru a menționa doar două repere care străbat milenii, la fel cum Piramidele egiptene sau Sfinxul din Bucegi continuă să fie dovezi și argumente pentru cei care urmează.

Timpul istoric curge altfel în secolul XXI, însă capacitatea de construcție a Chinei a rămas o constantă în ultimele două-trei mii de ani. Azi, noile metropole, noile artere rutiere și feroviare, la care sunt adăugate anual mii de kilometri, demonstrează o forță aproape ireală de administrare și coordonare, aidoma unui corp viu sănătos, capabil de performanțe uluitoare. Adăugați noile capacități maritime, de cercetare și explorare la nivel cosmic, pentru a înțelege nu doar ambiția de a câștiga respectul întregii lumi, ci mai ales dorința de a re-conecta istoric Marea Chină la prezentul mereu în schimbare, în care actualitatea în multe dintre cazuri ține de zile, de luni, nicidecum de ani sau decenii.

Evoluția nu poate fi concepută fără sacrificii, fără pierderi, fără erori. Imaginați-vă ce înseamnă aceasta la nivelul unui popor care în anii '50 ai secolului XX număra 600 de milioane de oameni. Sărăcia de atunci a fost înlocuită în zilele noastre de problemele de poluare, de consumul resurselor naturale, elemente de ordin exponențial și procentual major în economia mondială.

Poate să fie un dat natural-istoric faptul că Europa Centrală și de Est a renunțat după 1990, aproape total, la industrie, la capacitățile de producție, pentru a deveni o consumatoare a

propriei sărăcii. În aceeași direcție au rulat și Europa de Vest și Statele Unite ale Americii, transferând nu doar tehnologie și capacități de producție în China, ci inclusiv problemele generatoare de poluare și consum. Acest echilibru fragil între predarea și preluarea capacităților de producție este cunoscut la nivel global drept „Made in China”, o fabrică mondială care continuă în acești ani să producă aproape tot, pentru aproape întreaga lume. Mai mult, producând, generând uriașe cifre de profit intern și extern, China a evoluat de la săracul muncitor la uriașul proprietar și antreprenor, schimbând totodată și pretențiile, și condițiile, și perspectiva socială a țării.

Cine poate cere sau impune Chinei să renunțe la dezvoltare și consum pentru că generează poluare? Privind dintr-o perspectivă rezonabilă, nimănui nu-i trecea prin cap să ceară Marii Britanii, la sfârșit de secol XIX, sau Statelor Unite, în prima parte a secolului XX, sistarea marilor investiții, șantiere, uzine, exploatări etc., doar pentru că generau poluare. Și în cazul Occidentului, și în cazul Chinei, probabil și în cazul Indiei în viitor, vorbim de același preț plătit pentru tot ceea ce putem denumi dezvoltare socială la nivel de masă.

Când tot mai multe țări par incapabile să administreze milioane de oameni, China coordonează 1,38 de miliarde, o populație care consumă și generează bioxid de carbon fie și numai prin respirație. Nu mai pun la socoteală miliardele de pungă, cutii, recipiente din plastic distribuite zilnic la tarabele de mâncare stradală sau în cantinele sociale, unde la ora mesei ajung să se hrănească sute de milioane de oameni. Faceți pasul și mai departe și imaginați-vă că, având bani suficienți, doriți o casă mai mare, o mașină mai mare, o călătorie cu avionul, toate generatoare de poluare. Atunci când vă permiteți această stare de normalitate în Occident, vă gândiți că sunteți chinez sau un om care pur și simplu are posibilități?

Iată de ce vorbim de ipocrizie și lipsă de realism atunci când Occidentul abordează China din perspectiva poluării, evitând realități și pasaje din propria existență parcurse spre maturitatea economică și socială.

Când vorbești despre China conștient că marea țară asiatică nu este țara ta, chiar dacă ani buni ți-a fost acasă, locul certitudinilor și permanentelor confirmări că totul este posibil atunci când judecata învinge mereu prejudecata, nu te mai deranjează cei care vorbesc fie dominați de o proastă invidie, fie de dogme mestecate inconștient, asimilate la nivel colectiv. Cred că mai importantă decât prejudecățile, șabloanele și exaltările, deopotrivă pozitive sau negative, este nevoia de a înțelege un fenomen care surprinde lumea de mai bine de 40 de ani, un fenomen identic cu renașterea unei națiuni care a parcurs peste 5.000 de ani pentru a redeveni Zhong Guo – țara din mijlocul lumii. Dacă Împăratul Qin și urmașii lui imaginau imperiul chinez ca un *axis mundi*, conexiune și descendență a divinității rotunde pe un Pământ pătrat, la acest început de mileniu trei nu ar trebui să avem rețineri în a afirma că din toate colțurile lumii, spre China sunt îndreptate nu doar privirile mute, ci și o parte din așteptările de schimbare a modului de guvernare planetară.

Puțini sunt cei care cred că în următoarele decenii lumea va rămâne sub același raport de forțe globale, sub influența aceluiași raport de decidenți. Tot mai mulți, însă, sunt conștienți că o schimbare profundă, de lungă durată, va fi generată de o prezență tot mai activă și implicată a Chinei, chiar dacă aceasta va impune și schimbarea de paradigmă a propriei politici externe, de la respingerea hegemoniei și amestecului în problemele interne ale altor state.

Chiar și așa, ceea ce lumea secolului XXI ar trebui să înțeleagă este faptul că dacă azi, în lumea occidentală, timpul pare

să nu mai ajungă pentru absolut nimeni și nimic, unul din marile câștiguri pe care le aduce China este recuperarea valorii timpului. Timpul ca materie prețioasă la nivelul evoluției individuale, ierarhice, familiale, productive, creative, dar mai ales la nivel decizional.

Conștiința timpului la chinezi generează stabilitate, chiar dacă pare că până și uriașul popor chinez câștigă viteză, prinde ritm și nerv în conglomeratul mondial. În parte este o percepție reală. Pe de altă parte, însă, când continui să proiectezi analize și construcții pe o plajă de timp de zeci de ani, fără îndoială că cei de acum gândesc pentru viitor și pentru cei care vor urma, nicidecum pentru cei care sunt. Priviți Europa cum, cu câteva excepții, se scufundă în propria incapacitate de a genera proiecte de viitor, de a asigura o coordonare lucidă și justă a unei populații la jumătatea Chinei, dacă este să vorbim doar de Uniunea Europeană.

Fără îndoială, sărăcia este prezentă și în China, și în Europa, însă abordarea și modul de rezolvare a problemelor sunt atât de diferite conceptual. Abordările de ordin politic nu sunt decât dovada prostiei sau a unei uriașe doze de lipsă de realism. Sărăcia nu are culoare politică, motiv pentru care un sărac este sărac și în „democrație” și în „comunism”. Numai că într-un caz vorbim de exacerbarea exploatării maselor în beneficiul unui grup tot mai restrâns de interese, iar în celălalt caz vorbim de o dezvoltare exponențială păstrând grija pentru cei care nu au șansa de a se naște în familii înstărite.

La nivelul cifrelor din China, sistemul medical, social, administrativ, educațional este unul ideal, incompatibil cu ceea ce se aplică azi în Occident, la fel cum modelul occidental nu ar fi unul valabil pentru realitățile chineze. Aceasta în condițiile în care pentru toate serviciile publice din China se plătește, numai că se plătește diferențiat, la fel cum impozitarea

este una diferențiată: puțin de la cei cu posibilități reduse, mai mult de la cei cu o situație prosperă. Această realitate nu ține de comunism, ține cel mult de bunul-simț și de un echilibru social care revendică decența și normalitatea unei societăți în care tradiția, familia, educația, superstiția, modelul public și exemplul general reprezintă o parte a realității pe care voi încerca să o prezint în aceste pagini, nicidecum exhaustiv.

China reprezintă un model de succes, la fel cum Suedia sau Olanda pot fi modele de succes, câtă vreme puțini cunosc despre cele două țări europene că sunt lideri mondiali în multe domenii sociale și economice. **Statul în secolul XXI** nu va mai fi o conglomerare de componente socio-economice, cultural-tradiționale și umane specifice, însă va continua să conserve această titulatură numai și exclusiv în prezența conștiinței național-istorice. Din această perspectivă, explorând permanent, conservând și promovând cu tenacitate propria cultură și istorie, China este un model cu precădere pentru statele mici, aflate permanent în furtuna evenimentelor regionale sau mondiale. **Modelul chinez**, valabil și înțeles poate abia peste câteva zeci de ani de acum înainte, vorbește despre ceea ce un grup tot mai mare de oameni reușește să imprime și să dezvolte în plan intern la nivel politic, uman, social, economic. Dacă în 1921 Partidul Comunist Chinez număra câteva zeci de activiști dedicați, iar astăzi numără 88 de milioane (6,37% din populația R.P. Chineze), se poate înțelege nu doar interesul pentru un loc de muncă mai bun, nu doar interesul pentru avantajele generate de o poziție cât de firavă în angrenajul mecanismului politic-administrativ. În condițiile în care este tot mai puțin facil accesul în rândul membrilor PCC, aderența la cel mai mare partid politic din China, nicidecum singurul, ține de loialitate și probitate, structura socială a acestuia reflectând

fidel realitatea întregii țări, începând din capitala Beijing, până în îndepărtatul Tibet sau Xinjiang.

Ca o excepție în rândul liderilor Chinei moderne, Mao Zedong¹ a fost un orator de excepție, un lider de excepție, un literat, un împătimit al istoriei și culturii imperial dinastice. Reducerea acestuia la simplul șablon occidental de „dictator” exprimă nu doar o profundă necunoaștere a specificului chinez, ci mai ales a valorilor care domină China încă din Perioada Statelor Combatante, până la sângeroasele confruntări dintre naționaliștii susținuți de americani și brigăzile roșii susținute de țărani chinezi, iar mai apoi de comunitatea internațională, în bătăliile cu forțele japoneze.

Din perspectivă istorică, pornind de la momentul 1 octombrie 1949 – proclamarea Republicii Populare Chineze –, trecând prin Revoluția Culturală (1966–1976), apoi evenimentele din 1989 și ajungând în prezent, analiza ultimilor zeci de ani oferă o singură imagine: succesul unei națiuni, care se transformă în visul națiunii chineze. Vorbim de perspectiva tratării la rece a erorilor și fenomenelor sociale, culturale, politice și internaționale, rezultatul fiind mereu unul care caută construcția, evoluția, oportunitatea, toate adaptate la specificul și modelul chinez. Pentru că în China, aproape nimic nu este preluat și aplicat fără o prealabilă analiză, modelare și adaptare la ceea ce înseamnă statul și societatea chineză.

În fața unui test extrem de riscant din punct de vedere jurnalistic, mari fiind riscurile de a nu fi înțeles suficient sau măcar în parte realitățile complexe despre care vorbesc în acest volum, încerc un sentiment de modestie, rețineră și necesară dorință de înțelegere din partea chinezilor pe care îi cunosc și

¹ Mao Zedong (1893–1976), revoluționar, teoretician și lider comunist, strateg militar, vizionar și poet, președinte al Republicii Populare Chineze (1949–1976).

care îmi sunt prieteni, din partea românilor sinologi care au aprofundat zeci de ani cultura, societatea și evoluția R.P. Chineze. În fața unui astfel de proiect, faptul că sute de milioane de chinezi nu cunosc sau nu pot avea pretenția că au înțeles profund realitatea în care trăiesc sau direcția spre care se îndreaptă China nu poate scuza posibilele erori sau prejudecăți generate de perspectivele unui est-european. Este un motiv pentru care cer îngăduință și înțelegere, un motiv bazat pe bunăvoința și dorința de a explica la un nivel deloc științific, lipsit de teze și concepte prețioase, pretențioase, lumea chineză din aceste vremuri.

Conștient de riscurile asumate odată cu publicarea acestui volum, alături de temerile de a nu fi reușit să exprim cele mai bune argumentații în susținerea temelor, un lucru știu cu certitudine: am trăit toți acești ani alături de un stat responsabil, care a avut și are grijă de propriile valori, bogății și resurse, de trecutul, prezentul și viitorul său, un stat care, privit la dimensiunea reală, este un model aflat în permanentă căutare și perfecționare. În mod cert un model, însă nu singurul din această lume.